

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134/29584/14 JK

Warszawa, dnia 9 maja 2014 r.

Pe-09/14

Nr 29584	Data wpływu 4 lutego 2014 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 29 kwietnia 2014 r.

PODJĘCIE UCHWAŁY OKOLICZNOŚCIOWEJ

TEMAT

**USTANOWIENIE 3 PAŹDZIERNIKA NARODOWYM DNIEM PAMIĘCI
POMORDOWANYCH MIESZKAŃCÓW WARSZAWY 1944 R.**

WNOSZĄCY PETYCJĘ: petycja indywidualna

Janusz P., warszawiak.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę uchwałodawczą w celu ustanowienia 3 października Narodowym Dniem Pamięci Pomordowanych Mieszkańców Warszawy 1944 r.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJĘ:

Autor petycji – mieszkaniec Warszawy, który przeżył Powstanie Warszawskie 1944 r. – proponuje, aby upamiętnić datę upadku Powstania Warszawskiego poprzez ustanowienie 3 października każdego roku Narodowym Dniem Pamięci Pomordowanych Mieszkańców Warszawy 1944 r. Uznał, iż przypadająca 1 sierpnia 2014 r. 70. rocznica wybuchu i po 63 dniach walki upadku Powstania Warszawskiego jest okazją do zwrócenia uwagi społecznej na śmierć nie tylko 18 tys. żołnierzy powstańczych sił zbrojnych, ale również na zamordowanie około 180 tys. cywilnych mieszkańców miasta, w tym ponad 20 tys. dzieci. Równocześnie przeszło 700 tys. mieszkańców Warszawy zmuszonych zostało przez okupantów do opuszczenia stolicy.

W tym kontekście autor petycji przypomina obóz przejściowy w Pruszkowie, gdzie przeżywały swój dramat cywilne ofiary wojny. Podkreśla, że na „udokumentowanie i utrwalenie w pamięci Polaków” zasługuje teren nieczynnych Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Pruszkowie, który w sierpniu 1944 r. stał się obozem przejściowym dla warszawiaków i mieszkańców okolicznych miejscowości.

Autor petycji proponuje, aby program obchodów 70. rocznicy i kolejnych rocznic wybuchu Powstania Warszawskiego oraz walk powstańców poszerzyć o oddanie należnego hołdu i uczczenie pamięci 180 tys. pomordowanych mieszkańców stolicy.

Ponadto wnoszący petycję postuluje o wskazanie w Warszawie godnego miejsca przeznaczonego pod budowę pomnika Hołdu i Pamięci Mieszkańców Warszawy 1944, zamordowanych przez hitlerowców. Jest zdania, iż obok Muzeum Powstania Warszawskiego i Pomnika Powstańców Warszawy – pomnik cywilnych mieszkańców miasta jest koniecznym uzupełnieniem prawdy historycznej. Bowiem żyjący mają „obowiązek przekazać następnym pokoleniom Polaków rzetelną wiedzę o naszej historii”.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci Powstania Warszawskiego (Dz. U. Nr 206, poz. 1588) stanowi, że 1 sierpnia jest świętem państwowym obchodzonym od dnia ogłoszenia ustawy. Parlament uchwalił ustawę

w hołdzie bohaterom Powstania Warszawskiego, „którzy w obronie bytu państwowego, z bronią w ręku walczyli o wyzwolenie Stolicy, dążyli do odtworzenia instytucji niepodległego Państwa Polskiego, sprzeciwili się okupacji niemieckiej i widmu sowieckiej niewoli zagrażającej następnym pokoleniom Polaków”.

Uchwała Sejmu RP z dnia 29 lipca 2004 r. w sprawie uczczenia 60. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego (M. P. Nr 33, poz. 581) oddała hołd żołnierzom i uczestnikom Powstania Warszawskiego 1944 r., których zmagania z niemieckim najeźdźcą były wsparte „bohaterską postawą i solidarnym wysiłkiem ogółu mieszkańców Stolicy”. Sejm RP składając hołd uczestnikom, bohaterom i ofiarom powstania – ogłosił rok 2004 Rokiem Pamięci Powstania Warszawskiego.

Uchwała Senatu RP z dnia 29 lipca 2004 r. w 60. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego (M. P. Nr 33, poz. 582), w której Senat oddał hołd „żołnierzom, harcerzom i ludności cywilnej za podjęcie nierównej, bohaterskiej walki w obronie godności Narodu”.

PRACE LEGISLACYJNE:

Brak.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Pruszków: podczas II wojny światowej, w sierpniu 1944 r., okupanci niemieccy zorganizowali w Pruszkowie dla polskiej ludności cywilnej obóz przejściowy i rozdzielczy, znany pod nazwą Durchgangslager 121 (Dulag 121). Obóz powstał na terenie nieczynnych Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego. W obozie gromadzono mieszkańców Warszawy i okolicznych miejscowości, wypędzanych z domów w trakcie oraz po zakończeniu Powstania Warszawskiego i decydowano o ich dalszym losie. Przez obóz przeszło 390–410 tys. osób (starsze źródła podają liczbę 550 tys.). W 2010 r. powstało w Pruszkowie Muzeum Dulag 121, które upamiętnia tamte wydarzenia.

Pomnik Mieszkańców Warszawy odsłonięto 3 października 2010 r. na terenie Parku Wolności przy Muzeum Powstania Warszawskiego. Pomnik poświęcono poległym, zamordowanym i wypędzonym mieszkańcom stolicy w czasie Powstania Warszawskiego.

Autor petycji zwracał się z postulatami – analogicznymi do zawartych w liście do Senatu – początkowo do Prezydenta Warszawy Hanny Gronkiewicz-Waltz w 2009 r., do Premiera RP Donalda Tuska w 2011 r. oraz do Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego w 2012 r. Na pierwszy z listów nie otrzymał odpowiedzi, KPRM stwierdziła, że nie ma kompetencji do podjęcia decyzji w sprawie petycji, natomiast Kancelaria Prezydenta odpowiedziała, iż „co roku oddajemy hołd poległym i pomordowanym w czasie Powstania Warszawskiego”.

INFORMACJE DODTAKOWE:

Powstanie Warszawskie było wystąpieniem zbrojnym przeciwko okupującym Warszawę wojskom niemieckim oraz przeciw ZSRR i podporządkowanym mu polskim komunistom. Powstanie zorganizowała Armia Krajowa w ramach akcji „Burza”, której głównym celem było przywrócenie przedwojennego kształtu granicy wschodniej oraz odtworzenie w stolicy Polski legalnych władz państwowych. Powstanie wiązało się z ujawnieniem się najwyższych struktur Polskiego Państwa Podziemnego. Dowództwo AK planowało samodzielnie wyzwolić stolicę przed wkroczeniem Armii Czerwonej. Sądzone, że uda się w ten sposób poprawić pozycję legalnego rządu RP na świecie oraz zahamować proces sowietyzacji Polski realizowany przez Stalina.

Powstanie Warszawskie trwało 63 dni, od godz. 17 (godzina „W”) 1 sierpnia 1944 r. do podpisania zawieszenia broni z niemieckim okupantem 3 października 1944 r. Około 40% uczestników powstania poległo, ranni byli prawie wszyscy, którzy przeżyli.

Akcja „Burza” – operacja wojskowa, która trwała od 4 stycznia 1944 r., kiedy wojska radzieckie przekroczyły na Wołyniu granicę polsko-radziecką z 1939 r., do stycznia 1945 r. Została zorganizowana i przeprowadzona przez oddziały Armii Krajowej przeciw wojskom niemieckim w końcowej fazie okupacji niemieckiej, bezpośrednio przed wkroczeniem Armii Czerwonej. Rozkaz do rozpoczęcia akcji wydał w listopadzie 1943 r. komendant główny Armii Krajowej, gen. Tadeusz Bór-Komorowski. 26 października 1944 r. jego następca, gen. Leopold Okulicki, wydał rozkaz zakończenia akcji. Do akcji „Burza” zmobilizowano łącznie ok. 100 tys. żołnierzy i oficerów AK.

Warszawa podczas Powstania Warszawskiego funkcjonowała w ramach demokratycznego Polskiego Państwa Podziemnego z legalnymi władzami, administracją, armią i innymi atrybutami państwowości. Ramy prawne dla władz krajowych i służb cywilnych zawarto w aktach wydanych w dwu Dziennikach Ustaw. Funkcjonowało polskie sądownictwo, służby policyjne, w dzielnicach miasta organizowały się powstańcze władze samorządowe. Każdy dom w mieście stanowił oddzielną jednostkę administracyjną, powstały komitety domowe i blokowe. Ich zadaniem było m.in. zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa przez organizację obrony przeciwlotniczej i przeciwpożarowej, sprawowanie opieki społecznej, organizacja punktów żywienia, kopanie studni, uprzątnięcie ruin, grzebanie poległych itd. Mieszkańcy prowadzili również działalność informacyjno-propagandową – ukazywały się 134 tytuły prasowe, emitowano audycje radiowe. Życie zwykłych mieszkańców w okupowanej Warszawie było jednak bardzo trudne

i niebezpieczne – nie wiadomo dokładnie ile cywilnych ofiar pochłonęło powstanie. Polscy i zachodni historycy twierdzą, że zginęło od 150 tys. do 200 tys. mieszkańców stolicy, Niemcy – że 250 tys. Po upadku powstania 500–550 tys. mieszkańców stolicy oraz około 100 tys. osób z miejscowości podwarszawskich hitlerowcy zmusili do opuszczenia swoich domów.

Adolf Hitler postanowił zniszczyć Warszawę przed wybuchem Powstania Warszawskiego – 27 lipca 1944 r. wydał rozkaz w tej sprawie, wybuch powstania dostarczył jedynie dodatkowego pretekstu.

Do momentu wybuchu powstania warszawiaków rozstrzeliwano (32 tys. osób), wysyłano do obozów koncentracyjnych (23 tys.) lub wywożono na roboty przymusowe (86 tys.), ale po powstaniu fala zbrodni niemieckich narastała jeszcze gwałtowniej (IPN).

Badania IPN wskazują, iż w dniu wybuchu II wojny światowej 1 września 1939 r. Warszawa liczyła 1,3 mln mieszkańców. Szacuje się, że w trakcie i po zakończeniu Powstania Warszawskiego około 90 tys. Polaków wysłano na roboty przymusowe w głąb Rzeszy, 60 tys. zesłano do obozów koncentracyjnych, 100 tys. z różnych powodów zwolniono, a 300–350 tys. przesiedlono do Generalnego Gubernatorstwa, pozostawiając ich bez środków do życia. Niemożliwe okazało się ustalenie liczby rannych.

Publikacja opracowana przez Maję Motyl i Stanisława Rutkowskiego „Rejestr miejsc i zbrodni ... Powstanie Warszawskie” podaje: „szacunek strat ludności cywilnej poza działaniami bojowymi wynosi ponad 63 tys. osób”.

„Raport o startach wojennych Warszawy” sporządzony w latach 2004–2005 (w ramach Zespołu Doradców Prezydenta m.st. Warszawy) szacuje całość strat materialnych poniesionych przez miasto i jego mieszkańców w czasie II wojny światowej na 18,2 mld przedwojennych złotych (wg wartości złotówki z sierpnia 1939 r.), co równe jest 45,3 mld dolarów (wg obecnej wartości).

Polacy uznają Powstanie Warszawskie za najważniejszy zryw narodowy. Tak wynika z badania przeprowadzonego przez Homo Homini na zlecenie „Rzeczpospolitej” (lipiec 2013 r.). 34% polskiego społeczeństwa uważa, że Powstanie Warszawskie „miało największy wpływ na to, jak dziś żyjemy” – 42% z nich jest w wieku pomiędzy 25 a 34 lata, a 37% to osoby w wieku przedemerytalnym między 55. a 64. rokiem życia.

Powstanie Warszawskie w stolicy upamiętniono następującymi wydarzeniami:

- ❖ wkrótce po wojnie pl. Napoleona przemianowano na pl. Powstańców Warszawy oraz utworzono Cmentarz Powstańców Warszawy;

- ❖ w 1946 r. usypano ze stołecznych gruzów Kopiec Powstania Warszawskiego, uporządkowano go w 2004 r. przed 60. rocznicą wybuchu powstania;
- ❖ od 1949 r. miejsca walk i egzekucji z okresu okupacji i powstania upamiętniano tablicami z piaskowca;
- ❖ po 1957 r. (liberalizacja systemu komunistycznego) w różnych miejscach stolicy powstały pomniki poświęcone czynom powstańczym lub uczestnikom powstania;
- ❖ w lipcu 1964 r. na pl. Teatralnym odsłonięto Pomnik Bohaterów Warszawy („warszawska Nike”) – władze komunistyczne podkreślały, że nie jest to pomnik poświęcony pamięci powstańców, ale „wszystkich patriotów, którzy padli w Warszawie w latach 1939–1945”;
- ❖ 1 sierpnia 1989 r. na pl. Krasińskich odsłonięto Pomnik Powstania Warszawskiego;
- ❖ po 1989 r. powstało szereg pamiątkowych tablic, głazów, krzyży i małych pomników z inicjatywy władz miejskich i środowisk kombatanckich;
- ❖ po 1989 r. na Grobie Nieznanego Żołnierza powstał napis „Powstanie Warszawskie 1 VIII – 2 X 1944”;
- ❖ po 1990 r. na Grobie Nieznanego Żołnierza zostały upamiętnione walki żołnierzy Armii Krajowej w operacji „Burza”, na jednej z tablic umieszczono napis: „Operacja „BURZA” czerwiec–wrzesień 1944”;
- ❖ w 1999 r. w sąsiedztwie gmachów parlamentu odsłonięto pomnik upamiętniający Armię Krajową – zbrojną siłę Polskiego Państwa Podziemnego (w formie stylizowanych liter AK), 11 czerwca 1999 r. pomnik został poświęcony przez papieża Jana Pawła II;
- ❖ 13 marca 2003 r. Rada m.st. Warszawy ustanowiła Dzień Pamięci Warszawy – lokalne święto obchodzone corocznie 1 sierpnia;
- ❖ w 2004 r. otwarto Muzeum Powstania Warszawskiego;
- ❖ w 2009 r. z inicjatywy Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego Parlament RP ustanowił święto państwowe – Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego, obchodzony 1 sierpnia;
- ❖ 3 października 2010 r. odsłonięto Pomnik Mieszkańców Warszawy na terenie Parku Wolności przy Muzeum Powstania Warszawskiego;
- ❖ w lipcu 2013 r. odbył się 23. Bieg Powstania Warszawskiego, wzięło w nim udział 7 tys. uczestników – amatorów i zawodników, którzy rywalizowali na dystansach 5 i 10 kilometrów.

REKOMENDACJE BIURA:

W zamierzeniach autora petycji, obchody rocznicowe związane z upadkiem Powstania Warszawskiego mają na celu podkreślenie męczeństwa cywilnych mieszkańców Warszawy. Byli oni nie tylko świadkami tragicznych wydarzeń, ale i uczestnikami walk powstańczych na równi z powstańcami – „to była ciągła ucieczka od śmierci”.

Mieszkańcy stolicy przyjęli z entuzjazmem wybuch powstania. Zapał i inicjatywa ludności pomagały Armii Krajowej przełamywać lokalne kryzysy, które miały miejsce już w pierwszych dniach powstania. Gdy 5 sierpnia 1944 r. siły niemieckie przejęły inicjatywę, masowo mordowano ludność cywilną, co wpływało na nastroje mieszkańców powodując przerażenie i strach.

Ofiarność żołnierzy Armii Krajowej i innych organizacji polskiego ruchu oporu, walczących z hitlerowskim okupantem, wspierana przez solidarną postawę mieszkańców Warszawy były świadectwem patriotyzmu i męstwa w obronie najwyższych wartości – wolności i godności.

Słuszne jest więc przekonanie autora petycji, że wcielenie w życie jego wniosku przywróci cywilnym mieszkańcom Warszawy należne im miejsce w pamięci zbiorowej. Tym bardziej, że data wybuchu powstania była po 1989 r. wielokrotnie uroczyście obchodzona, zaś data upadku powstania i wiedza o cierpieniach cywilnych ofiar nie jest powszechnie znana.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, Biuro dostrzega możliwość realizacji postulatu petycji.

OPRACOWAŁA:

Jolanta Krynicka

DYREKTOR:

Anna Pomianowska-Bak